

Kanonisk stilstand eller kulturarvens udvikling

Axel Bolvig

Kan vi tillade nybyggeri til eller ved vores gamle kirker eksempelvis Holmens kirke i København og Roskilde domkirke.

Diskussionen for og imod afspejler to grundholdninger. Den statiske og den evolutionære (i de to nævnte tilfælde næppe revolutionære).

I den ministerielle kulturkanon, publiceret i 2006, er det den statiske opfattelse, som gør sig gældende for optagelse, i hvert fald hvad angår vores kirker. Her accepterer man ingen fremmedartede bygningselementer, som forstyrrer monumenterne. Her kan man leve sig ind i en bestemt historisk periodes arkitektoniske udtryksformer – ubesudlet af senere tiders 'vandalisme'.

Lille vestjyske Hover kirke er valgt. Begrundelsen lyder blandt andet: 'Kirken er udpeget til kanon for med sublim enkelthed og styrke at berette om arkitekturens grundlæggende elementer, hér repræsenteret som "det første hus".'

Kirken er opført i 1100-tallet og står stort set i uændret skikkelse den dag i dag. Derfor kanon! Her kan man få en renlivet 1100-tals oplevelse. Og, hånden på hjertet: det er vi taknemmelige over, mange af os. Hvorfor? Fordi der er så mange andre eksempler på romanske kirker, som gennem de følgende århundreder er blevet forandret ved tårne, kapeller, våbenhuse, hvælvinger og meget andet. Manglende udvikling har gjort Hover unik.

Den anden kirke, som blev kanoniseret er Vor Frue kirke i København fra 1811-29. Også om denne kirke kan man notere, at den står i nøjagtig den skikkelse, som blev skabt af arkitekten C. F. Hansen for små to hundrede år siden.

Her mandede myndighederne sig op i kampen imod brygger Carl Jacobsen, som ville forære et højt gotiserende tårn sat ovenpå det oprindelige harmonisk tilpassede lave tårn. Vi er mange, som er taknemmelige over modstanden. Hvilken modstand? Man fandt tilbygningen stilmæssigt ganske utilpasset. Men er sidstnævnte argument holdbart? Det vender jeg tilbage til.

Valget af disse to kirker hænger nøje sammen med kanonudvalgets kvalitetsbegreber: 'Arkitektonisk kvalitet udmåles i en original kunstnerisk idé, udtrykt gennem disponering, form, rum, detaljer og materialer - Værkets egen syntese sat ind i en kendt og forståelig sammenhæng' (s. 12).

Værkets eget jomfruelige udtryk! Men er det mon alligevel sådan, vi vil have det? Det er i hvert fald ikke en model af Hover kirke, som pryder vores juledekorationer. Det er derimod miniature udgaver af den evolutionære arkitekturopfattelse, der griber ind i og ofte skjuler originalen.

Hvordan forholder det sig så med det 'urene' byggeri? Rangerer det lavere end det jomfruelige? Bestemt nej.

Det er repræsenteret ved valget af de værker, som er blevet optaget i UNESCOs liste over verdens kulturarv.

Roskilde domkirke er ikke medtaget i den ministerielle kulturkanon. Den hører derimod hjemme i den globale kulturarv. I begrundelsen for denne fornemme placering står der bl.a.:

'Roskilde Domkirke blev bygget i det 12. og 13. århundrede og var Skandinaviens første gotiske katedral bygget af mursten. Byggeriet var med til at fremme netop denne stil overalt i det nordlige Europa. Det har været gravmæle for den danske kongefamilie siden det 15. århundrede. Helt op til slutningen af det 19. århundrede

blev våbenhuse og side-kapeller tilføjet. Det giver dermed et klart overblik over udviklingen af Europas religiøse arkitektur.’

Domkirken er ophøjet på grund af sin udviklingshistorie. Der er intet statisk, derimod dynamisk over den kirke, som er lidt yngre end Høver. Den oprindelige store romanske og tidliggotiske bygningskerne er plastret til med tilbygninger, som er alt andet end romanske.

En opremsning viser, at domkirken stort set altid har været en byggeplads:

Absalonsbuen, omkring 1210-20

Kapitelhuset, forskellige byggeperioder

St. Andreas’ kapel, sidst i 1300-tallet

Oluf Mortensens våbenhus, omkring 1450

Helligtrekongers kapel, omkring 1460

Sydvestre våbenhus, omkring 1460

St. Birgitte kapel, omkring 1470

Christian IVs kapel, 1614-40

Tårnspirerne omkring 1635

Frederik Vs kapel, påbegyndt 1772

Christian IXs kapel 1917-24.

Ikke en eneste dansker vil vel i dag undvære nogle af disse bygninger, som skjuler det gamle gudshus? Hvor enestående mange er hver især, så passer ingen af dem stilmæssigt til den oprindelige arkitektur. Oluf Mortensens våbenhus og Helligtrekongers kapel er sengotiske perler. Frederik Vs kapel, tegnet af C. F. Harsdorff, betegnes som et hovedværk i dansk arkitekturhistorie. Men få kan påstå, at der er harmonisk balance mellem hans klassicistiske bygning og den oprindelige kerne. Gør det noget?

Det spørgsmål kan man vel endda stille til Christian IXs kapel, som minder om en deform citronpresser. Gad vide, hvordan kirken ville have set ud, hvis brygger Jacobsen havde kastet sit gavmilde blik på Roskilde?

Tænk hvis domkirken var blevet kanoniseret, ja ligefrem fredet på Absalons tid? Så havde den stået som en forvokset udgave af landsbykirken i Høver.

Tilsvarende argumenter finder vi også i begrundelsen for at optage Jellingkomplekset i UNESCOs liste over verdens kulturarv:

’Jellingegravhøjene og en af runestenene er slående eksempler på den hedenske, nordiske kultur. Den anden runesten og kirken illustrerer til gengæld kristningen af det danske folk, der fandt sted i midten af det 10. århundrede.’

Her understreges et (påstået?) paradigmeskift i danskernes mentalitet og dets bygningsmæssige udtryksformer. Fra hedensk monumental gravkult til en kristen udnyttelse heraf med et kirkebyggeri til følge. Det er jo netop det manifesterede bevis på et trosskifte, som gør jellingkomplekset så markant. Det vil være fattigt, hvis vi blot havde bevaret gravhøjene, stensætningen og den ene runesten. Det vil være fattigt, hvis ’Danmarks dåbsattest’, den store runesten med den berømte inskription, havde stået et andet sted i selskab med en kirke og en forkortet inskription.

En passant kan nævnes, at der i begrundelsen for at få Kronborg fra 1570’erne optaget i kulturarvslisten står: ’Dets forsvar blev forstærket efter det 17. århundredes forskrifter for militær arkitektur.’

Holmens kirke optræder heller ikke som en uberørt bygning. Første bygning på stedet var en ankersmedje opført i 1560’erne. 1619 blev den omdannet til en kirke. I 1640’erne blev den omdannet til en korskirke. 1705-08 føjedes det lange kapel til langs

kanalen. I 1870-71 opførtes skriftestolsbygningen og samtidig blev kongeporten fra 1634 overført til Holmens kirke fra Roskilde domkirke.

Det er ved disse to kirker med deres udsagn om historiens brug og behov, at man vil opføre nye bygninger. Skal vi stoppe historiens gang og sige nej tak? Eller skal vi derimod sige, at vi hermed giver vores egen tids bidrag videre til vores efterkommere? Kort sagt: skal vi hylde argumenterne for kanonisering eller for verdens kulturarv?

Skal vi fastholde bygningerne i den udformning, som de tilfældigvis måtte have netop nu? Eller skal vi hellere acceptere den holdning, som eksempelvis kommer til udtryk i en kirke som Sct. Catharinæ i Hjørring, der i 1900-tallet fik så stor en tilbygning, at man besluttede at dreje kompasset 90 grader og lade tilbygningen være kirkeskib og våbenhuset kor?

Forhåbentlig lægger disse vanskelige spørgsmål ikke op til følgende citat af Heinrich Heine: 'Und ein Nar wartet auf Antwort' (og kun en nar venter på svar).